

nak olyan részleteit ismeri, amit rajta kívül senki más, s ezt kötelessége elmondani.”

A Gyökértelen, mint a zászló nyele rendkívül tanulságos olvasmány annak, aki tanulni hajlandó. És a nyugati magyar irodalmat illetően van még tanulnivalójuk a hazai és a nyugati olva-

sóknak egyaránt. Amiként sokat tanult belőle és tudása további bővítésére kapott serkentést ennek az ismertetésnek az írója is. Aki majdan megírja a nyugati magyar irodalom történetét, legjobban ha forrásmunkái élére Czigány Lóránt könyvét helyezi.

Borbándi Gyula

LAKATOS ÉVA: A MAGYAR SZÍNHÁZI FOLYÓIRATOK BIBLIOGRÁFIÁJA (1778–1948)

Budapest, Országos Színháztörténeti Múzeum és Intézet, 1993. 485 l. (Színháztörténeti Könyvtár 28.)

Lakatos Éva igen jó bibliográfus, az Országos Széchényi Könyvtár hírlaposztályán eltöltött évtizedek során a magyar folyóiratok és folyóirat-irodalom talán legjobb ismerőjévé lett. Ezt bizonyítja a jelen kötet is, amelynek a haszna nem pusztán színháztörténeti jellegű, hanem általános művelődés- és irodalomtörténeti is. Annál is inkább, mert jól tudjuk, hogy például a Színházi Életben számos nagy írónk publikált, Márai Sándornak rovata volt, a vidéki lapok pedig nemcsak a színházi, hanem olykor a társasági életéről is tudósítottak, egykorú színikritikáikból a műsorterv következtethető vissza; mindez akkor különlegesen fontos, ha más anyagokból nem rekonstruálható az évad programja. A jól áttekinthető bibliográfiát készítője két részre osztotta, 1921 indokolható cezúrának tetszik. Nyolc budapesti, huszonegy vidéki lelőhely (könyvtár, levéltár) mellett tizenöt külföldi, főleg utóállambeli lelőhelyről valók az adatok, továbbá újsághírekből, sajtó-bibliográfiákból. A bibliográfia hitelességét biztosítja, hogy készítője – amit csak tudott – kézbe vett, igyekezett autopszia révén meggyőződni a máshonnan kapott adatok hitelességéről. Érdekes módon a városi könyvtárak, levéltárak közül hiányzik a szolnoki és a szombathelyi, megtalálható a kiskunhalasi, de a ba-

lassagyarmati nem, Nagyszében igen, de Marosvásárhely, Arad és Temesvár nem. A remélhetőleg folytatódó kutatás innen újabb adatokat remélhet. Annak ellenére, hogy a címléírások alaposágát, a gyűjtés kiterjedtségét, a kiegészítő utalások pontosságát tekintve Lakatos Éva egyaránt derekas munkát végzett, mind a címmel mind pedig a gyűjtőkörrel kapcsolatban némi kételemem támadt. A bibliográfia címe ugyanis kevesebbet ígér, mint amennyit (szerencsére) ad, folyóirat-feldolgozással kecsegtet, de *napilapokat* is feldolgoz (Lugosi Színházi Lapok, alcím: ingyenes színházi napilap), *hetilapokat* szintén (Lugosi Színházi Ujság, alcím: színházi és művészeti hetilap). A célkitűzés szerint: „A rendszeresen megjelent periodikumok mellett felvettük a színházi alkalmi lapokat is.” Néhány cím, íme, mutatóban, miről is van szó: Állandó múzsa. Az aradi színház megnyitójára. Arad 1900. június, 1 db; Bob herceg. Kassa 1903. márc. 8.; Emléklap a „Víg özvegy” 25-dik debreczeni előadása alkalmából. Debrecen 1907. máj. 5. Sőt: [A] Kassai Nemzeti Színház 1943/44. évi társulatának karácsonyi emlékalbuma, 72 (!) lap. Önmagában nemigen tudok vitatkozni azzal a felfogással, miszerint a valóban alkalmi lapok bibliográfiai regisztrálása szükségesnek mutatkozik. Számomra azon-

ban nagyon is kérdéses, hogy ha a napi-, hetilapok és folyóiratok közé zsúfolva a viszonylag rendszeresen megjelenő periodikumok rangjára (?), szintjére (?) stb. kerülnek. Nem lett volna-e elképzelhető egy olyan megoldás, amely külön csoportosítva közölte volna ezeket az efemer jellegű kiadványokat, amelyeknek időszerűséget egy egyszeri esemény kölcsönzött, egy bemutató, egy jubileum? Nem is szólva arról, hogy az „album” terjedelmével és jellegével kirí a sorból, nemkülönben a 369-es tételszámmal jelzett „drámai prolog”, amelynek Csiky Gergely a szerzője. Igaz, az aradi színház megnyitására készült, 1877. október 4-ére, éppen ezért „egyetlen szám”, nem is lehetne több. Az annotáció megtévesztő; nem vitatom, hogy fontos adat, miszerint az aradi színházi évadban az utolsó előadás 1878. április 16-án volt, de ennek semmi köze sincsen Csikynek *Thália megváltása* című művéhez. Ugyancsak kevéssé a bibliográfiába tartozónak érzem az alábbi nyomtatványt: Emléklap halhatatlan színművésznünk id. Lendvay Márton születése házának megjelölése ünnepélyére. Nagybánya 1881. máj. 29. Itt egyébként hiányzik a lelőhely. A Zemplén című alkalmi lap, mint ez a bibliográfiából kitetszik, a Zemplén 1901. 32. évf. jan. 2-i számának melléklete, más jellegű, mint a többi újság, folyóirat. Probléma számomra néhány lap esetében, hogy csupán híradással rendelkezünk majdani (?) megjelenéséről, de nem bizonyos, hogy valóban megjelentek. Ilyen a Miskolczi Élet, valamint a Nagybecskerek Színház: jövő idejű a beharangozó.

Gondosabb lektorálás hozzásegítette volna Lakatos Évát, hogy jónéhány apró hibát elkerüljön. A 75. számú tétel Hatvani Károly és a 107. számú Hatvany Károly minden bizonnyal ugyanaz a személy, az első esetben 1891–92-ben a Magyar Színpad, az

utóbbi esetben a Nemzetközi Művészeti Szemle 1893-as szerkesztőjéről van szó. A 185. sz. tételben Kardos Géza, a 199. számúban Kardoss Géza társulata játszott két különböző időpontban Debrecenben, Lipsitz Sándor és Lipsitz S. Sándor, mindkettő szabadkai kiadó a XIX. század elején ugyanaz a személy (171., 214., 306. sz. tétel), Balogh Sándor és Balogh Sándor sem iker, sem hasonmás, bár az egyik esetben helyettes, a másikban segédszerkesztőként van feltüntetve (327., 50. sz. tétel), ráadásul a Komédia egyesült a Színházi Világgal; Opré János is azonos (lehet) Opré Jánossal (427., 558., 189. sz. tételek), 1927–1931 között szegedi szerkesztő. Nem világos, hogy a névmutatóban miért kerül kérdőjel a Fodor Kálmán és társa (kiadó) után, amikor a főszövegben nincsen kérdőjel; a 81. sz. tétel Darvas Richardja a névmutatóban Darvas Szilárddá lényegült át; a névmutatóban Harsányi Zsolt kétszer szerepel, egyszer Harsányi Zsolt (Toll) néven, elég lett volna összevonva egy alkalommal szerepeltetni; az 563. sz. tétel Friedman Lipótja a névmutatóban Friedmen; a 91. sz. tétel Winklerje Winkrer (nem tudom, melyek a helyes névalakok, valószínűleg a főszövegéi); a névmutatóban Bánóczy Dezső előbb áll mint Bánó, a C betűsök teljesen összekavarodtak. A 282. számú tétel Geszti–Sziklajja nincsen a névmutatóban. A helynévmutatóban Nagybecskerek mellett ott a Zrenjanin, csakhogy 1902–1911-ben Nagybecskereknek volt ugyan szerb neve, de semmi esetre sem ez, mivel így a partizánháború egyik alakjáról nevezték el a II. világháború után a várost.

Gondolom, Lakatos Éva munkáját ezzel a kiadással nem fejezte be, részben az eddig meg nem látogatott lelőhelyek kínálhatnak újabb anyagot, részben az OSZK katalógusainak, a saját bibliográfiáknak átnézése kecsegtethet a hiányok pótlásával. Itt hívom fel

a figyelmet arra, hogy a Magyar László szerkesztette szegedi színházi lap, a Homokóra (megvan az OSZK-ban) feltétlenül beiktatandó: „illusztrált társadalmi, színházi és művészeti hetilap” az alcíme, az első évfolyam első száma 1928. október 27-én jelent meg.

A terjedelmes kötetben nem túlságosan sok hibát, elírást találtam, még néhány géphibát is felsorolhattam volna, de nem lettem volna méltányos a bibliográfia készítőjével szemben, ha ezeket a feledhető, ám létező kis tévedéseket úgy tüntettem volna föl, mint a munka jellemzőjét. Inkább azt szeretném hangsúlyozni, hogy teljességre törő gyűjtésről van szó, amely nélkülözhetetlen eszköze a színház- és művelődéstörténelemnek. A kutatást erősen nehezíti, hogy a folyóiratok, újságok között a színházi lap az egyik leginkább fogyó eszköz, a műsoros lapokat használat után el szokták dobni, rajongók kivágják a kedvelt művészek fényképét még a közkönyvtári példányokból is, a néhány számot megért vidéki-helyi la-

pocskák pedig olykor el sem jutnak a nagyobb könyvtárakig. Ugyanakkor az egyes, főleg vidéki lapok, egy társulat szócsovéként, műsoraként, reklámként és beszámolóként szolgáltak, nélkülük aligha írható meg pontosan egy-egy társulat útja, ide-oda vándorlása, egyes városok színházi műsora. Így a bibliográfiába gyűjtés már csak azért is oly fontos tett, mivel egyáltalában lehetővé teszi a magyar színházi törekvések „mélyrétegének” megismerését, ezen keresztül a közönségizlés változásainak nyomon kísérését. Talán ennyi is elég annak dokumentálására, hogy Lakatos Évát hála és köszönet illeti kevésbé látványos, ám annál áldozatosabb munkálkodásáért.

Az említett apró hibák nem módosítják véleményemet: Lakatos Éva igen jó bibliográfus, hasznos munkát végző sajtótörténész, a jelen bibliográfia teljes mértékben igazolja ezt az állítást. Remélhetőleg lesz egy javított, második kiadás is.

Fried István